

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 3	Стр. 865 - 880	Ниш	јул - септембар	2009.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 351.78

Стручни рад

Примљено: 5.2.2009.

Миле Ракић

Институт за политичке студије

Београд

БЕЗБЕДНОСНА ПРЕВЕНТИВА – ИМПЕРАТИВ МОДЕРНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Резиме

У новије време теоријска, а свакако и емпиријска сазнања недвосмислено указују на потребу за новом имплементацијом и унапређењем безбедносне превентиве у систему безбедности, те уопште у развоју државе, међудржавних односа и друштва. Место и улога безбедносне превентиве државе је константна и специфична, а све чешће и одлучујућа за њен континуиран развој и опстанак. Због тога конституисање безбедносне превентиве као научне дисциплине, пре свега, представља изузетно важан и сложен проблем који се и код нас мора дати адекватно место, значај и улога. И поред егзистирања мишљења и оцена о задовољавајућем стању и развоју безбедности не може се децидно закључити да је процес развоја безбедности заокружен као целина. Мада комплексна и у теорији и у пракси, безбедност данас не може пратити у потребној мери све могуће облике, врсте и обиме угрожавања што намеће потребу и оправдава развој безбедносне превентиве њене теорије и праксе.

Кључне речи: превентива, безбедност, политика, држава, угрожавање

Уводна разматрања

„Превентива је мајка сигурности“
(народна изрека)

Безбедност представља појам који се данас веома често спомиње у свим областима човековог живота, али и живота и развоја сваке модерне државе. Када се безбедност већ спомиње, најчешће се од ње очекује предвидљивост по питању могућности детектовања и

елиминисања безбедносних изазова и претњи итд. Ово недвосмислено упућује на чињеницу да се безбедносној превентиви и код нас мора дати адекватно место, значај и улога за развој наше државе и њеног становништва, а нарочито на период који пред њом стоји.

Проучавању безбедносне превентиве у савременим државама се већ поодавно пришло веома интензивно. Њено проучавање се данас врши са различитих аспеката, војних, политичких, економских, социјалних, правних, са аспекта цивилне заштите, криминалистике и криминологије, медицине итд.

Овакав однос према безбедности, а нарочито безбедносној превентиви (с обзиром на догађаје који су у протеклом периоду утицали или још увек утичу на стање безбедности држава и безбедност друштва) у великој мери и са великим степеном сигурности се могао и предвидети.

Очигледно је да је на међународној сцени дошло до снажне потребе за интеграцијом, односно читава међународна заједница се налази у периоду интеграције држава, региона итд. по разним основама и са разним интересима и циљевима. Овај процес међусобног интегрисања није заобишао, односно несумњиво је испољио утицај и на област безбедности.

Управо безбедност, ако се посматра у најширем смислу значења њеног појма, данас представља област у којој се додирују спољна и унутрашња политика као области проучавања и као практична делатност. За временски период иза нас се могло казати да је представљао период у коме се безбедност делила на строго унутрашњу и строго спољну безбедност.

Међутим, тако организована безбедност није могла допринети, данас већ неизбежним интеграцијама међу државама. Посебно индикативна чињеница је да се донедавно ови интеграциони процеси нису могли ни предвидети.

Они који су се бавили проучавањем унутрашње (националне) безбедности морали су ипак узети у обзир околности да цео систем унутрашње безбедности и све вредности повезане с њим и које он штити, може бити угрожен и изван тог система.

“Спољни систем безбедности” је схватан најчешће као систем који може само да угрози унутрашњи систем безбедности тј. безбедност државе и као такав, тај систем је увек био респектабилан и ваљало га је имати на уму.

Но, реалност је очигледно демантовала такве ставове. У ствари, испала је сасвим другачија од очекиваног стања по многим питањима, а нарочито по питању безбедности. Државе су све тешње међусобно повезане и све више су упућене на међусобну сарадњу по готово свим питањима од битног значаја за њихов развој, а отуда и по питању безбедности.

Међутим, достигнути степен развоја безбедности није довољан и коначан. Нарочито је индикативна чињеница да могућност угрожавања безбедности, као уосталом и безбедносни парадокси иду знатно испред могућности и потреба развоја безбедности. Другим речима, комплексна безбедност, која је при томе и веома скупа, не може пратити и парирати у потребној мери свим могућим облицима, врстама и обиму угрожавања што је наметнуло потребу за посебним и убрзаним развојем посебног сегмента безбедности – безбедносне превентиве.

Перцепција безбедносне превентиве

Досадашњи теоријски ставови и становишта о безбедности државе и начину њеног угрожавања тежишно се класификују са аспекта могућности угрожавања њених виталних вредности од оружаных и неоружаних облика угрожавања, односно угрожавања агресијом. Под агресијом се сматра: “употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалне целокупности или политичке независности друге државе, односно ма на који други начин који није у сагласности са Повељом Уједињених нација како то проистиче из ове дефиниције”.¹

Безбедносна превентива је због тога у садржајном и функционалном смислу, примарно била усмерена према угрожавању ратом. Данас је више него очигледно да је безбедност државе, а нарочито код нас, далеко комплекснија и захтева реконцептуализацију и редизајнирање у организовању и функционисању безбедности државе па отуда и унапређивање саме безбедносне превентиве и изналажења њеног адекватног места и улоге за безбедан развој државе.

Безбедносна превентива, историјски посматрано, представља релативно нову појаву, са значењем које све више добија примарно, али и приоритетно место и улогу по питању теорије и праксе савремене националне безбедности и уопште безбедности међународне заједнице.

Освртањем кроз историју поуздано се може закључити да су се до сада далеко више улагали напори у тумачењу и објашњењу угрожавања безбедности него саме могућности у превенирању истог.

Савремена безбедност државе, да би имала своју улогу, императивно мора бити усклађена државним интересима, циљевима и државној политици. Разлоге оваком односу према безбедности државе, а нарочито према безбедносној превентиви, треба тражити у више праваца. Чини се да је на првом месту то због њене структуралне

¹ Резолуција УН чл. 1. од 14. 12. 1974. године.

комплексности, теоријске и емпиријске неразвијености, па не ретко и контрадикторности, уосталом као и њеног недовољног разумевања. Но, безбедносна превентива се данас развија готово невероватном брзином, а оно што је посебно индикативно у том смислу јесте чињеница да се од недавно безбедносна превентива изучава и на високим школама и факултетима кроз истоимени наставни предмет.

Осим тога, чињеница је да у интеракцији праксе са теоретским сазнањима о утицају различитих фактора на стање безбедности пружа могућност стручног, рационалног и најцелисходнијег усмеравања, развоја и евалуације примарних, секундарних и терцијалних програма интервенције.

Развој безбедносне превентиве

Када се говори о безбедносној превентиви, од њене апликације до данас, одувек јој се придавао велики значај.

Тако је познато да су још 1603. године у Великој Британији, као превентива за борбу против куге, богати добијали 20 грама праха од носорога, алкохол, опијум, а за исте потребе сиромашнима су биле предвиђене разне амајлије, молитве итд. Ипак, ништа није помогло ни једнима ни другима. Куће и целе породице су затваране. Горњи дом у Парламенту је расправљао о куги и донео одлуку да се ниједан члан Горњег дома не сме затворити и у ситуацији да се утврди да болује од куге. Друго, да се ниједна болница не сме направити у близини кућа чланова Горњег дома у Оксфорду. Суседи су затварали једни друге. Самоконтрола и самодисциплина људи је била огромна, али је куга свакодневно односила између 7 и 10 хиљада људских живота.

Данас када би умрло само 10 % популације у Лондону од неке болести настао би хаос не само у Великој Британији. Тако појава птичијег грипа данас изазива забринутост становништва и држава у којима се ова болест још увек није открила.

Безбедносна превентива и поред објективне могућности настанка ратних сукоба, данас мора бити усмерена ка знатно ширем спектру облика и врста њеног угрожавања. У ком ће се правцу усмерити безбедносна превентива, више или мање, одувек је зависило од безбедносних интереса, безбедносне политике и циљева државе, као и саме теоријске и емпиријске изграђености и улоге безбедносне превентиве тј. значаја који јој се придаје и могућности њеног реализовања. Такву њену каузалност у развоју, без сумње, треба очекивати и у будућности.

Чињеница је да у свету, али и код нас, све више сазрева свест о потреби стварања безбедног друштва за дужи временски период. Изградња унутрашње и спољашње безбедности с тога нема алтерна-

тиву, а при томе до изражаја нарочито долази потреба за још бржим стварањем и организовањем безбедносне превентиве на свим нивоима и у свим сегментима развоја и живота друштва.

Циљ и резултат безбедности, па отуда и безбедносне превентиве, се односи на егзистенцију државе и друштва. Одавно је познато да држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а друштво кад изгуби идентитет престаје да постоји.

Развој безбедносне превентиве сасвим сигурно је почео од првих схватања да се нека опасност може избећи и превазићи и пре настанка њеног угрожавајућег дејства. Кроз та настојања избегавања опасности, безбедносна превентива се у ствари и развијала у квалитативном и квантитативном погледу.

У ствари, безбедносна превентива је константно била присутна и готово по правилу иманентна:

- достигнутом степену одлучивања о развоју државе па и безбедносном развоју државе и то кроз развој, у почетку одбрамбене политике, а касније и конкретним развојем безбедносне политике;

- достигнутом степену економског развоја, а пре свега војног те сходно томе и потребама и могућностима континуираног обезбеђења развоја државе и друштва све до нашег времена;

- могућностима, а на извешан начин и потребама утицаја на развој и безбедности целокупног човечанства услед потребе за енергентима чија је лоцираност објективно неравномерно распоређена;

- степену развоја субјеката и институција безбедности унутар држава;

- развоју међународних безбедносних субјеката, институција и

- међународних законских одредби.

Из овога се недвосмислено да закључити да је безбедносна превентива била и да се још увек налази у перманентном развоју. Њен развој је био подложен различитим утицајима. Највећи утицај на њу је остваривала како унутрашња државна политика, тако и међународна политика. Но, знатан утицај на безбедносну превентиву је остварила и економија, екологија, војни фактор, развој демократских и др савремених односа у држави, итд.

Безбедносна превентива је не ретко израстала, калила се и остваривала кроз изразито присутне облике и врсте угрожавања – ратове. Међутим, о овим утицајима се може говорити са аспекта константне нужности из разлога који се односи на ширину спектра потенцијалног угрожавања и не само потенцијалног, који свакако не обухвата само рат. При томе се мора имати на уму да угрожавање безбедности државе представља неодређен појам, а упркос томе систем безбедности мора дати комплексне одговоре на питања зашто, од кога, од чега и са чиме треба штитити основне вредности државе и друштва.

Безбедносну превентиву је могуће сврстати у друштвену научну дисциплину, међутим, немогуће је њено егзактно сврставање у смислу којој групи из комплекса друштвених наука припада. Чини се да је најприхватљивије мишљење, које ову „дисциплину“ сврстава у групу наука о државној-правној и политичкој надградњи друштва. Од других друштвено-емпиријских наука разликује се по свом предмету. Данас, значај и улога безбедносне превентиве се може посматрати са друштвеног, теоријског и и педагошког аспекта.

*Превентива националне безбедности –
теоријска (не)одређеност*

Безбедност покушавају дефинисати многи аутори, како домаћи тако и инострани. Управо због тога смо и суочени са егзистирањем релативно великог броја дефиниција безбедности. Чињеница је такође да се неке међу њима међусобно чак и дијаметрално разликују.²

Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују.³

Но, безбедност можемо дефинисати и као: “стање у коме је осигуран уравнотежен физички, духовни, душевни и материјални опстанак појединца и друштвене заједнице у односу према другим појединцима, друштвеној заједници и природи”. Тако схваћена безбедност иманентан је структурни елемент друштва који обухвата и стање, односно одређену особину стања, а исто тако и делатност, односно систем.

Безбедност се дакле односи на друштво-државу у целини тј националну, односно унутрашњу и спољну безбедност, а исто тако и на међународну заједницу, а у том случају говоримо о међународној, односно светској безбедности.⁴

Како смо већ истакли и безбедносна превентива је већ поодавно добила своје неприкосновено место и улогу у безбедности друштва. Данас, више него икада пре, постоји потреба за њеном наглашеном теоријском и емпиријском разрадом и моделирањем. Међутим, безбедносна превентива код нас, за сада, нема развијену своју теорију па (уосталом као и безбедност) нема ни своју егзактну дефиницију због чега се често мора користити аналогија како би се дошло до њеног одређења.

² У оптицају се данас налази око 21 дефиниција безбедности које имају пре свега теоријску вредност, а 56 дефиниција чија суштина тражи додатна појашњења или чак њихово потпуно занемаривање.

³ ОУН 1985.

⁴ Анто Гризолд: Расподија националне варности, ФДВ, Љубљана 1992.

Превенција – у латинском језику *praeventio*⁵ (prae-venio, veni, ventum, praeventus, prevenire) означава одредницу и термин претећи, претицати одређену појаву. Аналогijом се да закључити да означава – предупредивање, спречавање, претходну заштиту, унапред избегавање нежељенога.

У суштини за термин „превенција“ можемо казати да је преузет из медицинског вокабулара и праксе. У ширем значењу овог појма јасно су се издиференцирала два основна садржаја:

– први подразумева интервенцију као примарну форму превенције. Суштински означава интервенцију према одређеним појавама са унапред прописаним примењивим средствима, начином примене итд.

– други садржај се везује за префикс “пре” који у суштини означава превремену реакцију тј. реакцију пре него се манифестује било која нежељена појава која може угрозити безбедност.

Из појмовног одређења превенције се јасно може закључити да превенција у себи садржи укупност планских, осмишљених и организационо предузетих мера којима се настоји потпуно или делимично уклонити, или барем смањити непосредан или посредан настанак и утицај нежељених дела и појава. Безбедносна превентива представља сложену друштвено-историјску појаву и друштвену делатност, која се манифестује у разним аспектима: правним, организационим, политичким, социолошким, еколошким итд.

Обзиром да је научно изучавање безбедносне превентиве новијег датума, бар кад се говори о теорији безбедносне превентиве, иста представља историјско-друштвену појаву па ју је због тога тешко појмовно одредити једним мисаоним актом, а да исти задовољи и све методолошке захтеве, односно да се прецизно одреди њена димензија и све компоненте итд.

У суштини, безбедносну превентиву бисмо могли одредити као део безбедности чији је циљ теоријско и емпиријско проналажење, проучавање и усавршавање мера безбедности, средстава, метода и поступака ради спречавања угрожавања безбедности у најширем смислу тог појма.

Мере предузимају појединци у области своје делатности и надлежности и друштвени субјекти, у циљу отклањања услова, могућности и претпоставки који уопште могу угрозити безбедност.

Безбедносна превентива у свом раду треба да користи све аналитичко-статистичке и друге оперативне податке, средства и информације, а уз примену научних, техничких и других метода, предлага

⁵ Provisio (cautio) onis/ad praecavendum/ad providendum atque praecavendum/apertus, a, um/превентиван.

најефикасније (најрационалније) субјекте, средства, начине и методе за спровођење правовремених мера и активности.

Дакле, функционисање безбедносне превентиве мора започети тј. започиње и траје пре настанка угрожавања безбедности. Но, то не значи да њено функционисање престаје почетком угрожавања. Напротив, безбедносна превентива своју незамењиву улогу има и за време угрожавања као и по престанку угрожавања безбедности, али јој је примарна улога намењена у периоду пре настанка угрожавања безбедности.

Актуелна проблематика безбедносне превентиве националне безбедности

Проблем безбедносне превентиве се огледа у чињеници да ни она, као у осталом ни безбедност, нема законску дефиницију па самим тим у пракси је отворена могућност њеног пренебрегавања из различитих, а најчешће неразумљивих разлога, као и њеног различитог тумачења и односа према њој.

Можда у том контексту може послужити чињеница да је безбедносна превентива делимично била законом регулисана у протеклом периоду егзистирања наше државе па се за њу може казати да је утолико и била успешна.

Истина, у одређеном периоду је попримила атрибуте тог времена (политике, самоуправљања, идеја итд.) што данас заслужује једну темељну и објективну анализу, обзиром на постојање довољне временске дистанце, као и могућност спровођења потребних упоредних анализа.

Ипак, чини се да проблематика безбедносне превентиве данас знатним делом лежи изван граница саме превентиве. Један од основних проблема представља чињеница да наша држава данас нема јасно дефинисане националне интересе и државне циље по многим питањима па и по питању безбедности и безбедносне политике, који би требали бити формулисани и јасно назначени у основним правним документима. Примењује се Устав из 1990. године, а и многе законске одредбе су из тог периода.

Такође није прихваћена прецизна дефиниција угрожавања безбедности, односно најчешће се полази од тога да се безбедност угрожава агресијом тј. оружаним угрожавањем. Међутим, угрожавање данас може бити далеко разноврсније од оружаног угрожавања, а достигнути ниво научног и технолошког процеса очигледно не успева да у потпуности заштити становништво државе од утицаја природних сила. Све чешћи су и случајеви да, с једне стране, наука и технологија данас могу бити инструменти угрожавања, а с друге стране могу бити мете (разлог) угрожавања безбедности.

Са аспекта безбедности, општи и трајни циљ представља заштита државних виталних вредности од свих извора и носилаца угрожавања. Но, обзиром да је појам угрожавања код нас веома неодређен, а такође су и сами облици угрожавања променљиве и динамичне категорије, али и специфиче за сваког конкретног носиоца угрожавања и државу као предмет угрожавања, примарно је неопходно постојање националне безбедносне политике па отуда и политике превентивног деловања у области безбедности.

Познато је да безбедносна политика код нас ни данас није на завидном нивоу, а не би се погрешило ни када би се закључило да код нас иста готово и не постоји.

Из тих разлога је и политика безбедносне превентиве готово идентична стању политике националне безбедности.

Но, чињеница је да се безбедност државе у најширем смислу те речи остварује управо помоћу превентивног деловања којим је пре свега потребно правовремено открити, анализирати и препоручити најадекватније безбедносне мере и активности као и њихове носиоце чиме би се примарно спречило настајање узрока безбедносног угрожавања.

Међутим, на безбедосну превентиву одлучујући утицај има и економска тј. економско стање у држави односно тзв. економска страна безбедности. На жалост, и у овом случају се може констатovati да је стање и по овом питању слично стању са безбедносном политиком и политиком превентиве националне безбедности. Одавно је теоретичарима безбедности познато да је једини трајни чинилац одвраћања од угрожавања безбедности, како споља тако и изнутра, управо унутрашња економска и у најширем смислу друштвена стабилност земље. Аспирације и могућности угрожавања националне безбедности државе се најчешће интензивирају у условима економске и политичке нестабилности у држави.

Данас, после раздруживања ДЗ СЦГ услед непостојања довољне временске дистанце, али и услед непостојања изграђеног безбедносног методолошког апарата, није могуће прецизно изанализирати у ком степену се изменило стање безбедности у држави, али ни експонираност угрожавању безбедности споља или изнутра, посматрајући исту у најширем смислу значења тог појма.

Осим тога, са безбедносног аспекта посматране интеграције које се данас, пре свега намећу, представљају праву енигму и изазов за све државе. Није на одмет поменути и интеграционе токове у Европи, али и могућност интеграције у нпр. Партнерство за мир који не представља војну организацију, Интерпол, ОУН итд. Конкретнија проблематика безбедносне превентиве данас се огледа у односу према интеграцијама у Европску унију. Кључно питање је да ли треба ићи ка тој интеграцији? Егзактан одговор на ово питање може се дати узимањем у обзир мишљење становништва државе.

Но, то становништво претходно мора бити упознато са свим, пре свега, са аспекта политичке и економске безбедности. У том смислу је оправдано и неопходно имати развијену и ефикасну безбедносну превентиву. Никако се не сме пренебрегнути чињеница да уласком у Европску унију нестају проблеми. Напротив, сасвим је уочљиво да је учлањење у Европску унију бременито проблемима, како пре тако и после учлањења. Тако је један бриселски званичник Европске уније изјавио: „Једном када земља поднесе молбу за приступање Европској унији, она постаје наш роб“.⁶ Ово свакако представља само један од сложених проблема у и којима безбедносна превентива мора да функционише и да се организује.

Услед непостојања развијене безбедносне превентиве немогуће је и предвидети сва могућа догађања по питању безбедности државе. Економска улагања и политичко промишљање о стварању концепта безбедносне превентиве је далеко ефикаснија и исплативије од последица које могу настати услед угрожавања безбедности.

Данас су од посебног значаја на развој и функционисање безбедносне превентиве тзв. изазови у социјалном и демократском развоју, а који се спречавају пре свега кроз заштиту и унапређење људских и грађанских права, одређивање интереса и неговање грађанског друштва итд. што је објективно веома тешко остварити и одржати и у неким много развијенијим земљама од наше земље. Осим тога, када је реч о глобализацији нпр. чињеница је да она реална страна глобализације недвосмислено указује да се већ у идејном зачетку, а нарочито у објективној стварности јасно уочавају све веће разлике у начину живота нација, а то би, нема сумње, требало бити барем приближно уједначено.

О другим разликама и контрадикторностима у којима се развија и функционише безбедносна превентива, а које остављају суштинске утицаје не само на безбедносну превентиву већ и на безбедност земље схваћену у најширем значењу тог појма, је више него довољно валидних аргумената. Ово свакако захтева веома стручан и пре свега опрезан наступ безбедносне превентиве у процесу изградње савремене безбедности и његовог система.

Но, безбедносна превентива сама по себи није довољна ако поред ње није изграђена и развијена концепција, доктрина и стратегија националне безбедности. Код нас тако још увек није усвојен ни концепт (предлог) стратегије националне безбедности иако је добро познато од какве је он важности за безбедност сваке државе.

Међутим, без обзира што се безбедност код нас често посматра као област која има много недостатака (мањкавости), а пре свега због недостатка рационално сачињеног стратешког концепта, безбе-

⁶ The Economist: Outgrowing the Union, A survey of Eu, 25. 09. 2004, стр. 9.

дносне политике, а нарочито безбедносне превентиве, ипак је могуће констатовати да она функционише.

Посредством начела уставности, као и многобројних закона, субјекти безбедности су у могућности, али и у обавези да адекватно, овако стеченом легалитету делотворно спроводе и извршавају утврђене мере и активности како би безбедност државе и њених грађана била стабилна. Осим тога и поред изнете (дела) проблематике безбедности код нас, може се закључити да се у извесној мери остварује и успешна сарадња са другим земљама по питању безбедности. Несумњиво је да би та сарадња била далеко успешнија да имамо усвојену концепцију, доктрину и стратегију безбедности. Ово уједно представља полазну претпоставку и за успешност и сврсисходност безбедносне превентиве. Ово тим пре што се превентивне мере субјеката безбедности не могу концентрисати на обраду само теоретски показаних корелација или на парцијалне величине о којима се обично мало зна да ли су оне садржајно и хијерархијски повезане или се могу временски и локално оријентисати на специфичности самог система.

Овакав, рекло би се једино исправан приступ организовању и функционисању система безбедности, а посебно развој безбедносне превентиве и њен допринос развоју система безбедности је могућ јер све науке и научне дисциплине прате нова сазнања из чега је и могуће развијати и усавршавати и теорију безбедности и њену праксу, иманентну реалним потребама безбедности земље, а посебно када је реч о безбедносној превентиви.

Перцепција неких од потреба и могућности у сфери безбедносне превентиве

Економска, политичка, социјална и др. стабилност државе основни су невојни чиниоци одвраћања од угрожавања националне безбедности. Кризни поремећаји стална су претња друштву јер увек могу да кулминирају. Због тога је за нашу државу најзначајније превазилажење бројних неравнотежа управо у економској и политичкој сфери, као и изградња адекватног и модерног система безбедности.

Чињеница је да стабилна друштва, а пре свега стабилна у политичком и економском смислу, представљају друштва са стабилном безбедношћу.

“Ровита” друштвено-политичка ситуација у држави, каквом се може окарактерисати и ситуација у нашој држави, може да се битно промени. Евантуална превентива против погоршања безбедносне ситуације могла би се тражити кроз изградњу безбедности државе у њеном најширем значењу. Овако изграђена, а пре свега функционална безбедност мора уливати поверење домаћем становништву, а несумњиво би представљала и респектибилан фактор одвраћања од по-

тенцијалног, али и реалног угрожавања безбедности државе било споља или изнутра.

У том смислу безбедност треба бити организована у духу савремених теоријских и емпиријских сазнања и потреба до којих се дошло не само код нас већ и у свету.

Досадашња искуства указују на преку потребу изградње безбедносне превентиве као једног од најзначајнијих сегмената безбедности и код нас.

У смислу изградње и развијања безбедносне превентиве неопходно би било усмерити се на правни, научни и организациони аспект изградње на свим нивоима организовања у држави што се сажето може изразити кроз следеће задатке

- дефинисати националне интересе,
- дефинисати безбедносну политику,
- организовати стручну и свеобухватну безбедносну превентиву као посебну безбедносну целину (центар) на државном нивоу,
- организовати и јачати безбедносну превентиву у свим, а нарочито у најзначајнијим сферама државе и друштва (тзв. парцијална безбедносна, превентива),
- правно одредити појмове који се тичу безбедности (угрожавање безбедности, прецизно одредити појмове безбедност, сигурност итд).,
- остварити трајну политичку и економску стабилност друштва,
- усмерити се на улазак у Европску унију и њен систем безбедности,
- јачати све компоненте националне безбедности на свим нивоима,
- јачати безбедносну превентиву као посебну целину безбедности,
- законски одредити потребан број и профил кадрова за обављање послова безбедносне превентиве,
- одредити послове безбедносне превентиве и њихов обим,
- одредити врсту послова безбедносне превентиве по нивоима,
- одредити економски оквир безбедносне превентиве итд.

Свакако битан услов функционисања безбедносне превентиве представљао би и чин оснивања централног органа безбедносне превентиве на државном нивоу и подцентра на нивоу локалне самоуправе итд. а не као до сада. Најкрупније проблеме из сфере безбедности решава Врховни савет одбране и Генералштаб и у случајевима када се не ради о војном угрожавању безбедности. Уосталом, безбедност чине одбрана и заштита па се тако долази у ситуацију пермутовања значаја подсистема безбедности. Свакако би требало тежити да сваки становник државе буде укључен у безбедносну превентиву и безбедност кроз бар минималну едукацију за самопомоћ и

узајамну помоћ.⁷ Не тако давно у нашим образовним институцијама су се слушали и полагали испити из наставних предмета кроз које су се стицала основна знања из области безбедности. Ови предмети су укинута на свим нивоима образовања непосредно пред агресију на СРЈ 1999.године.

Објективно је тешко и за знатно развијеније државе обезбедити све потребне услове за стабилну безбедност. Но, чињеница је да у време рецесије, продубљивања јаза између богатих и сиромашних, постојања старих и настајања нових ратних жаришта, постојања међународног тероризма, пораста организованог криминалитета, могућности настанка акцидената у индустрији високог ризика, пролиферацији нуклеарног, биолошког и хемијског оружја и средстава из војног арсенала, значај и улога безбедности постају све актуелнији и комплекснији, а самим тим и превенција националне безбедности чврсто утемељује своју примарну улогу у борби против угрожавања безбедности данас.

Закључна разматрања

Суштинско питање сваке државе јесте како да на одговарајући начин штити и непрекидно развија и јача све своје виталне и друштвене вредности.

Постизање тог циља у највећој мери је повезано, а не ретко, и у директној зависности од стања безбедности у држави и изван ње.

Безбедност сваке, па и наше, државе може бити угрожена са различитим облицима, врстама и интензитетом угрожавања, односно са различитим оствареним ефектима. Но може се десити да је одређеном угрожавању немогуће се супротставити у довољној мери ако се супротстављању не приступи правилно и на време. Такође постоје и одређене ситуације услед којих у држави или изван државе готово по правилу долази до повећања вероватноће угрожавања безбедности. У таквим случајевима безбедносна превентива има незамењиву улогу.

Упркос томе код нас безбедносна превентива није конституирана као наука, нити као део наука из корпуса наука о безбедности, али ни као превентивни део система безбедности.

⁷ Увођење нпр. етике безбедности као наставног предмета у средњим и основним школама највероватније не би дало очекиване резултате по питању безбедности тј заштите ученика и студената за разлику од предмета – цивилна заштита или здравствено образовање, образовање у циљу очувања и заштите животне средине нпр. Нико до сада нпр. није урадио истраживање колико је особа настрадало од заосталих убојних средстава након агресије на СРЈ, а због немања елементарног знања о тим средствима и мерама заштите од истих настрадало је недопустиво много особа.

На садашњем степену развоја и улоге безбедносне превентиве као фактора безбедности егзистира, пре свега, стална потреба за оснивањем опште националне безбедносне превентиве као научне дисциплине и науке. При томе је евидентно да постоји велика проблематика која се тиче саме безбедности и која се одражава и на безбедносну превентиву.

У стању у коме се налази Србија после раздруживања са Црном Гором, корелација између државне политике и безбедности па и безбедносне превентиве се по правилу актуелизује, а нарочито код професионалних субјеката безбедности.

У тим ситуацијама безбедносна превентива и уопште безбедносни систем се ставља на пробу. Свака мана тог система може бити скупо плаћена у односу према становништву и виталним вредностима државе.

Оно што је данас, али и за будућност, значајно за безбедносну превентиву јесте чињеница да развој безбедносне превентиве заостаје у односу на објективне потребе и могућности њеног развоја и значаја.

Безбедносна превентива данас представља извор креативне делатности и захтева ангажовање најквалитетнијег стручног кадра.

Многа политичка решења до сада су показивала или још увек показују своју слабост, у различитим областима живота државе и њеног становништва, а та слабост се неминовно преноси и на области безбедности. Очигледно је да ослањати се приоритетно само на краткорочну и ограничену (једнократну) делатност није довољно, а најчешће је и прескупо. У том смислу је довољно индикативно анализирати стање националне безбедности у периоду пре и после 5-ог октобра. Не ретко се нарушавају односи између државне политике и субјеката безбедности, а што се у крајњем случају рефлектује и на односе нпр. Европске уније и Србије, као уосталом и САД и Србије итд.. Унапред се морају предвиђати и стварати услови за стабилну националну безбедност.

Ако није организована или бар осмишљена безбедносна превентивна делатност, тада се унапред може указивати на чињеницу да се држава налази пред непотпуном, неадекватном и некомплетно изграђеном (мањкавом, нерационалном и незаокруженом) безбедношћу, за коју се претпоставља да није у стању адекватно одговорити потенцијалним, али и објективним савременим изазовима и претњама тј. безбедносним парадоксима и изазовима. Овакав недостатак код нас ипак није непремостив, а не треба га сматрати свакако ни трагичним, а решења треба тражити, пре свега, у државној политици. Недостатак безбедносне превентиве се ничим не може оправдати у држави која сматра да јесте или тежи да буде савремена држава и која води бригу о свом становништву.

Оно што се са сигурношћу може констатовати за безбедносну превентиву представља чињеница о немогућности свеукупног и егзактног мерења њеног значаја, као и њеног позитивног утицаја на стање и функционисање целокупног система безбедности. У том смислу не само што је рационално увођење наставног предмета из ове области, већ ако се безбедносна превентива схвати у најширем смислу и као потреба у различитим наукама, али и за различите области праксе, онда је исту потребно перманентно развијати управо у тим областима праксе и као уже специфичну (субспецијализовану) научну дисциплину.

Безбедносна превентива и њен настанак, објашњење њене суштине, односно сва њена сложеност, не може се у потпуности одвајати (изоловати) као самостална. Њен основни смисао и сврха се огледа у друштвеном интересу и потреби и то у разним сферама функционисања нације, државе и друштва, и њихових међусобних односа.

Ма како имала истоветан општи циљ и задатак безбедносна превентива у теорији и пракси друштвеног развоја и његовог функционисања, ипак се довољно да разликовати од једне до друге науке, научне дисциплине, али и међу областима друштвеног живота. Њен практични значај као научне дисциплине огледа се, пре свега, кроз егзактније, савременије и потпуније превенирање узрока и последица настанка друштвених појава које угрожавају безбедност појединца, државе или друштва. Ово императивно захтева да се безбедносна превентива допуњује новим релевантним сазнањима, а пре свега из области наука које се баве безбедносном проблематиком, али и других сродних наука и научних дисциплина.

Литература

- Анжић А.: Улога сигурносних служби у савременим парламентарним системима. Надзор, (инспекција) Љубљана, 1996.
- Бабовић Б.: Људска права и полиција у Југославији, Прометеј, Београд, 1999.
- Башић Н.: Сигурносне студије у транзицији, Бихаћ, 2003.
- Бек У.: Ризично друштво, Београд, 2001.
- Бодрожић Ђ.: Србија и Црна Гора, ИПС, Политичка ревија бр. 1, Београд, 2001.
- Гризолд А.: Расподја националне варности, ФДВ, Љубљана, 1992.
- Група аутора: Нови светски поредак и политика одбране СРЈ, Научни скуп, Управа за стратегијске студије и политику одбране, Београд, 1993.
- Ђорђевић Р.: Економисањем до ефикасне одбране, ВИЗ, Београд, 2000.
- Ђорђевић Б.: Историја српске ратне вештине, ВИЗ, Београд, 2000.
- Ђурић Ж.: Модернизација и друштвене промене, ИПС, Београд, 2004.
- Јовашевић Д.: Лексикон кривичног права, Београд, 1998.
- Кегли В.Ч. и Виткоф Р.Ј.: Светска политика тренд и транзиција, Београд, 2004.
- Кулешов В.: Организација власти упоредна студија бивших социјалистичких држава Европе, Београд 2002.
- Price A.: The Four, Stroke Cycle in security Studies, "International Affairs 74", no 4, October, 1998.

- Петровић Н.: Економски чиниоци политике одбране, Војно дело, бр. 6, Београд, 2001.
- Марковић Д.: Демократизација својинских односа у функцији развоја демократског политичког система, ИПС, Политичка Ревиија бр 2, Београд, 2005.
- Маџар Љ.: Развојно језгро и суштина конкурентности, Београд, 2004.
- Матић П.: Узроци политичке кризе у Србији, ИПС, Политичка ревија бр.1, Београд, 2005.
- Маслеша Р.: Теорије и системи сигурности, Сарајево, 2001.
- Милошевић З.: Модернизација и национализам, Шабац, 2006.
- Мићовић В.: Глобализација и нови светски поредак, Београд, 2001.
- Ракић М. и Вејновић Д.: Систем безбедности и друштвено окружење, Бања Лука, 2006.
- Ракић М.: Безбедносна превентива, ИПС, Београд, 2006.
- Ракић М.: Државна политика и модели безбедносне организације, ИПС, Политичка ревија бр 1, Београд, 2005.
- Ракић М.: Неки од модела безбедносне политике, ИПС, Политичка ревија бр 2, Београд, 2005.
- Ракић М.: Неки од нетрадиционалних модела угрожавања безбедности и развоја државе и друштва, ИПС, Београд, 2005.
- Ракић М.: Неки од егзистирајућих проблема у односима политике безбедности у ванредним ситуацијама, ИПС, Београд, 2005.
- Ракић М. и Остојић М.: Управљање ваздушним простором као фактор безбедности, Шабац, 2003.
- Стиглиц Е.Ј.: Протуречности глобализације, СБМ-х, Београд, 2004.
- Суботић Д.: Управљање људским ресурсима у политици, ИПС, Политичка ревија бр. 2, Београд, 2005.
- Устав СРЈ 1990.
- Фатић А.: Нови међународни односи, Београд, 1999.
- Хаџић М.: Реформа сектора безбедности – зборник радова, Београд, 2003.

Mile Rakić, Belgrade

SECURITY PREVENTION – IMPERATIVE OF MODERN SECURITY

Summary

In recent time, theoretical and empirical findings show a need for new implementation and improvement of security prevention in country development. Place and role of security prevention in country is constant and specific, and important for development and survival of one country. That is a reason why security prevention should be a science discipline, since it presents a complex problem. Apart from already existing opinion and evaluation on satisfying conditions and security development, it cannot be concluded that a process of security prevention is finished. Although it is complex, both in theory and praxis, security cannot follow all necessary shapes, kinds and size of threats which are reason for development of security prevention.

Key Words: Prevention, Security, Politics, State, Threats